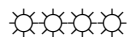

Gradnja v Radovljici (1915 - 1945)

Število hiš v Radovljici (in Predtrgu)

Hiše	<u>1817</u>	<u>1830</u>	<u>1854</u>	<u>1869</u>	<u>1890</u>	<u>1900</u>	<u>1910</u>	<u>1931</u>	<u>1948</u>
Radovljica	95	95	100	92	90	102	115	203	291
Predtrg	41	41	43	49	50	58	68		
	136	136	143	141	140	160	183		

Moratorij na gradnjo

Prepoved nadaljevanja gradenj. Del pisma namenjen župniku in kanoniku Janezu Novaku »...Občinski odbor je na svoji seji 22. junija 1911 soglasno sklenil dati napraviti za mesto Radovljica, oziroma Predmestje proti Lescam regulacijski načrt, v katerem bo natančno določena stavbna črta in nivo ter ceste. Nadalje, da se delo pospeši in da tako dolgo, dokler ne bo regulacijski načrt izgotovljen in potrjen ne izda nobenega stavbnega dovoljenja in da toliko časa ne sme nihče na teh prostorih graditi hiše ali kakega drugega poslopja.«

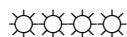
Vir: Oris vilske četrti v Radovljici v prvi polovici 20. stoletja; avtorica Nika Leben - Avguštinov zbornik 2003

Kdaj je bilo konec moratorija na gradnjo, nam ni uspelo izvedeti. Začela se je prva svetovna vojna, med katero so v mestu zgradili dva večja objekta (Privatno hišo in Resmanovo vilo), tik po vojni pa je hišo/tovarno zgradil nogavičar Langus.

Privatna hiša na ozemlju današnje občine je med prvo svetovno vojno služila izključno v vojaške namene. Po vojni je pogorela in na pogorišču le-te so kasneje (ugibamo, da pred 1920) zgradili Orlovski ali Ljudski dom. Nekako v ta čas spada tudi gradnja Savnikove trgovine pred vhomom v stari del mesta.

Vir: DAR

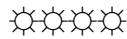
Op.: Natančnejši opis na teh straneh (Karawanken Bote, 29. 9. 1943).

Privatna hiša (na mestu, kjer je danes občina)

Zemljišče, na katerem je sezidan Krelshaus, je bilo kupljeno leta 1913. Še pred prvo svetovno vojno je na tem zemljišču sezidala cerkvena občina v Radmannsdorfu stanovanjsko hišo. Med prvo svetovno vojno je služila od l. 1914. do 1918. samo vojaškim namenom. Po svetovni vojni je popolnoma pogorela ...

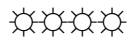
Karawanken Bote, 29. 09. 1943 (avtor članka: Werner Lilling)

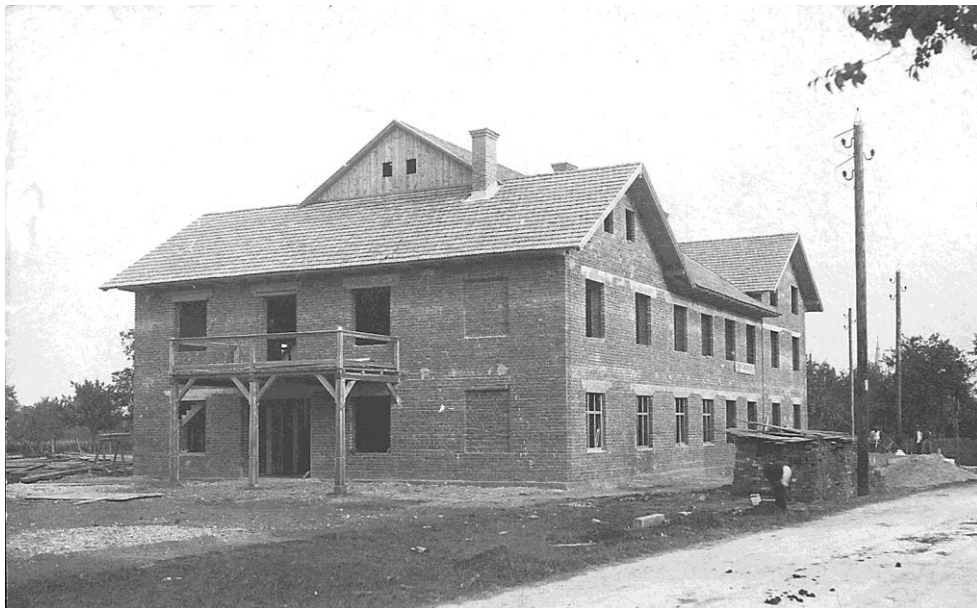
Resmanova vila, 1916

**Resmanova vila in Ljudski dom, ok. 1930
Vir: arhiv Zvone Razinger (detajl)**

Sokolski dom

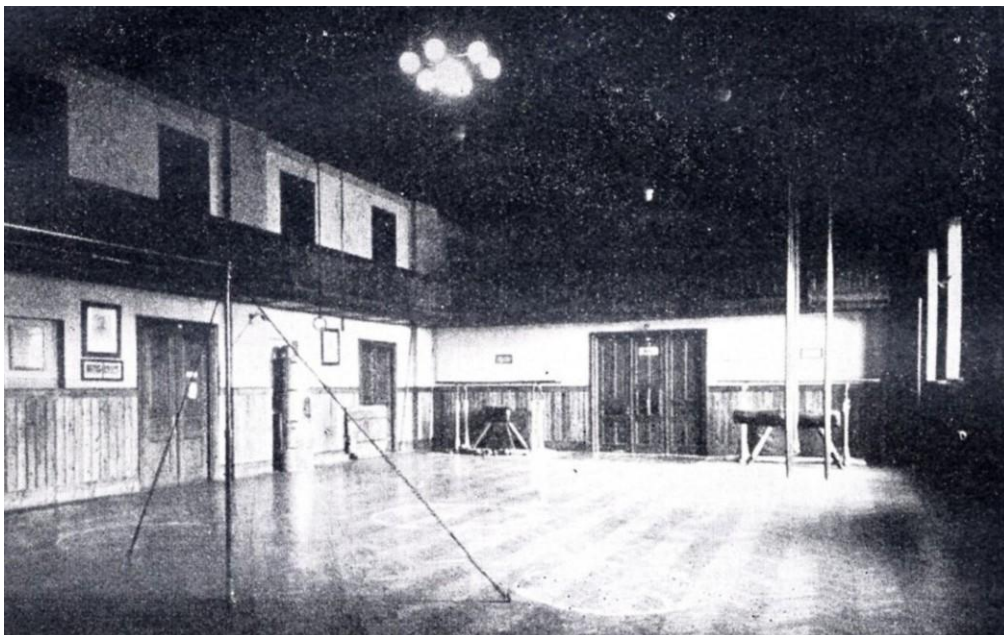
Neometan Sokolski dom, 1921
Vir: družina Ozmec (foto Slavko Vengar)

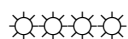
Sokolski dom, 1922
Vir: Sokolska spomenica, 1933 (foto Slavko Vengar)

Renovirana sokolska dvorana. Sokol je preteklo nedeljo otvoril v renovirani dvorani letošnjo gledališko sezono s Finžgarjevim »Divjim lovцем«. Pri razprodani dvorani je igra dobro uspela. Prihodnjo nedeljo se »Divji lovec« zopet ponovi. Pričetek točno ob 16. Vabimo predvsem zunanje udeležence. Zveza ugodna. Konec pred odhodom vlakov! Pridite!

Vir: Jutro, 26. 11. 1932

Obnovljena dvorana v Sokolskem domu, 1933
Vir: Sokolska spomenica, 1933 (foto Slavko Vengar)

Nogavičarstvo Langus

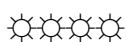

Nogavičarstvo Langus, 1923
Vir: Med Jelovico in Karavankami

Telovadni nastop sokolic – pred Langusom, 1921
Vir: arhiv družine Sartori-Čebulj

Op.: Kdaj je nogavičar Langus zgradil svojo hišo, nam ni uspelo najti. Po tej sliki lahko to datiramo – pred 1921.

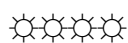
Trgovina Savnik

Trgovina »Vinko Savnik«, ok. 1925
Vir: DAR

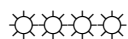
Trgovina »Vinko Savnik«, ok. 1930
Vir: DAR

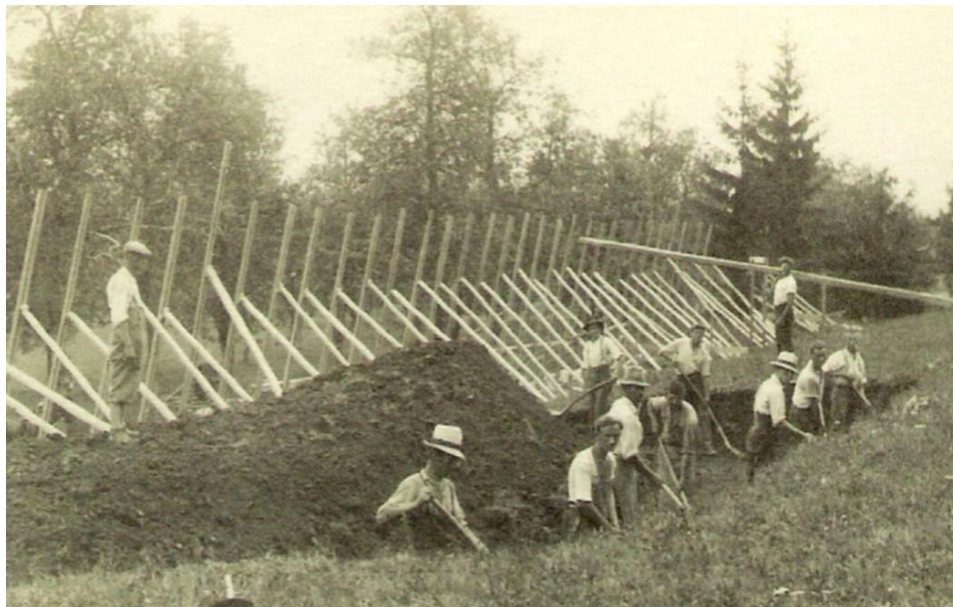
Pekarna in slaščičarna Franc Perc

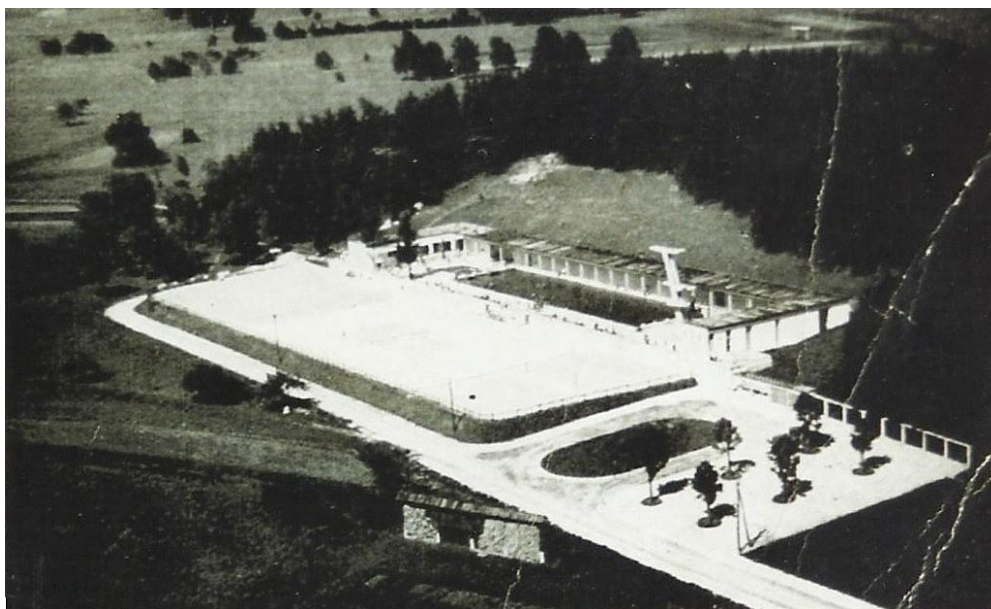
Pekarna in slaščičarna Franc Perc, ok. 1930
Vir: arhiv družine Pristavec

Kopališče »Obla gorica«

Gradnja kopališča, 1932
Vir: 110 let Turističnega društva Radovljica

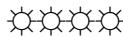
Kopališče »Obla gorica«, 1933
Vir: arhiv Miran Kukič

Op.: DAR je sodeloval pri pisanju dveh zgodovin PK Radovljica (izdano ob 60. In 70. letnici kluba). Od vsega začetka teče projekt zbiranja foto gradiva Vurnikove dediščine (od kopališča od arhitekta Vurnika žal ni ostalo prav nič ...); zbiramo

fotografije in razglednice kopališča Obla Gorica, hotela Grajski dvor, trgovine Savnik, nagrobnika družine Vurnik ...

Kopališče Obla Gorica, 1940
Vir: Begunc smo junc (foto Janez Kocijančič)

Hotel Grajski dvor

Leta 1934 so po Vurnikovih načrtih zgradili hotel Grajski dvor. Na istem mestu je Vurnik dve leti prej načrtoval zgradbo okrajnega načelstva, še preden pa so jo zgradili, je bila namembnost lokacije spremenjena.

Vir: Ivan Vurnik

Načrt poslopja sreskega načelstva. Mestna hranilnica v Radovljici je politični oblasti predložila načrt za gradnjo dvonadstropnega poslopja. V pritličju in v prvem nadstropju novega poslopja bodo uradni prostori sreskega načelstva, orožništva in pošte, v prizemlju pa obširno javno kopališče. S tem projektom je združena tudi regulacija banovinske ceste Predtrg-Radovljica. Sresko načelstvo je razpisalo o tem projektu ogled in obravnavo na dan 19. t. m. s sestankom ob 9.30 na sreskem načelstvu.

Vir: Jutro, 7. 4. 1932

Vir: Jutro, 12. 5. 1932

Op.: V mesecu dni so prvič spremenili namembnost gradnje.

Iz radovljiškega sreza (Radovljica, 24. junija). Kljub hudi denarni stiski dobi naš okraj dve novi pridobitvi, ki sta bili obe že nujno potrebni in ju bo prebivalstvo z zadoščenjem sprejelo: Mestna hranilnica v Radovljici bo sezidala veliko poslopje, v katerem bodo nameščeni vsi tukajšnji uradi, sreski cestni odbor pa je sklenil pogodbo za nakup cestnega valjarja in rušilca, s katerima bo mogoče temeljito urediti in vzdrževati naše ceste.

Sklep Mestne hranilnice glede zidave uradnega poslopja je že starejšega datuma, a je prišel sedaj do izvedbe, ker so bila gradbena dela nedavno oddana. O tej oddaji pa se po okraju mnogo razpravlja. Imamo namreč več domačih podjetnikov, ki bi lahko prevzeli in v splošno zadovoljnost izvršili; vse je zato pričakovalo, da bodo gradbena dela oddana kaki tvrdki iz domačega okraja. V začudenje prebivalstva pa se to ni zgodilo, marveč je dobila delo neka zunanja tvrdka. Da ne bo nepotrebne ogorčenja, bi bilo v interesu Mestne hranilnice, da javno pojasni, zakaj je odbor Mestne hranilnice šel preko domačih podjetnikov. Prebivalstvo je upravičeno zahtevati pojasnila, saj je s svojimi vlogami ves srez prispeval k čistemu dobičku, iz katerega se bo sedaj gradila ponosna stavba.

Vir: Jutro, 26. 6. 1932

Radovljica. Kakor sosednji Bled je imelo v poletnih mesecih tudi naše mesto dokaj gostov, ki so občudovali lepote gorenjske zemlje. Da bodo naši že itak krasni izprehodi še vabljivejši, je postavila mestna občina, ki jo vodi župan dr. Dobravec, nove, železno in zelo lične promenadne klopi po vseh soseščini. Vseh okoli 20.

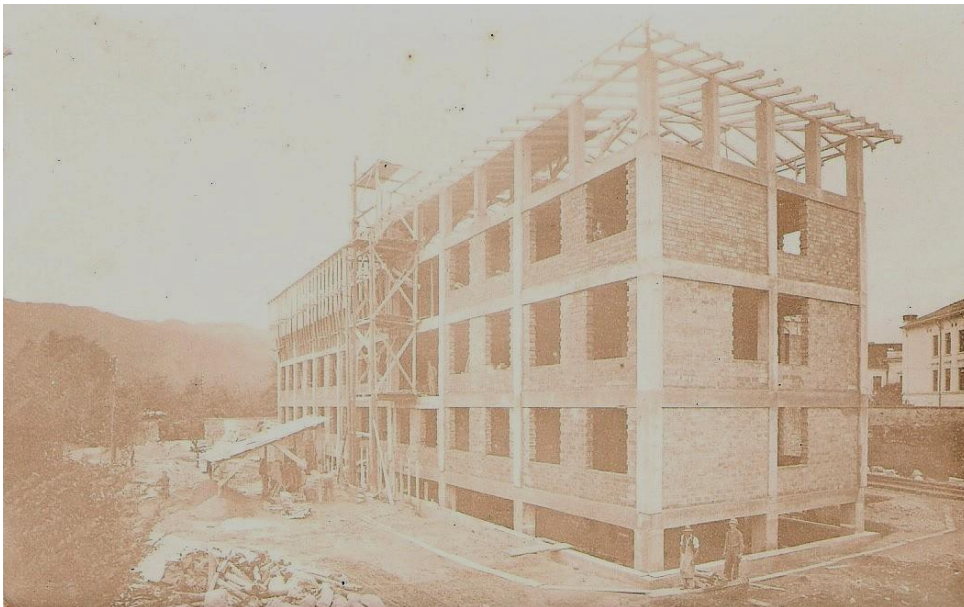
Gradnja novega poslopja za sresko načelstvo lepo napreduje. Ima vedno dovolj gledalcev. Palačo gradijo po železobetonskem skeletnem sistemu in bo stavba prva te vrste v Radovljici. V novem poslopiju bodo nastanjeni tudi drugi uradi, ki so raztreseni sedaj križem po mestu. Palača bo res lepa pridobitev za vse mesto, ki mu reprezentativnih stavb manjka. S prihodnjim letom dobi Radovljica novo, moderno urejeno kopališče, ki ga gradi Mestna hranilnica. Prostor je izbran zelo posrečeno, tik za mestom, nedaleč od Sokolskega doma. Z vsemi deli so pričeli. Vodo bodo zajeli od vrbenjskega potoka. Radovljičani so se kopali doslej v Savi, kar je bilo združeno s precejšnjo zamudo časa, ne glede na ostale neudobnosti, ki bodo z novim bazenom odpravljene. Za osnovno šolo je zrastle iz tal cela vrsta novih, vilam sličnih

stanovanjskih stavb. Gospodarji so si deloma omislili lične ograje, tako da bo ta del mesta res lep.

Vir: Jutro, 18. 9. 1932

V Radovljici je tudi nekaj podjetnih meščanov, ki bodo gradili nov hotel in nekaj malih hišic za letovanje. Cene se bodo pa vzdrževale kolikor mogoče nizko, da bo letovišče dostopno za manj premožne in skromnejše ljudi. Ker glede na bližnji Bled se more računati v Radovljici pred vsem s takimi gosti. Cene bodo pa mogle biti nizke predvsem zato, ker se vsa ta dela za povzdigo Radovljice v letovišče ne vrše z vidika direktne rentabilnosti – marveč predvsem iz vidika, kako prebivalstvu v Radovljici in njeni okolici zagotoviti boljše eksistenčne možnosti, kakor so bili doslej. Pred vsem s tega vidika se je gradbeni odbor Mestne hranilnice v Radovljici tudi odločil, da zgradi za urade novo palačo, ki je tudi že v surovem dograjena in pokrita. In priznati se mora, da je miselnost teh ljudi zelo zdrava, ker ne računa na neposredne dobičke, marveč skuša ustvariti čim trdnejše in čim trajnejše pogoje za splošno blagostanje soobčanov, kar je še več vredno, ne na račun davkoplačevalcev.

Vir: Jutro, 15. 4. 1933

Gradnja hotela Grajski dvor, 1933

Vir: arhiv družine Sartori-Čebulj

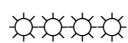

Hotel Grajski dvor, od. 1938
Vir: arhiv Zvone Razinger

Hotel Grajski dvor, 1943
Vir: DAR (foto: Kunz)

Op.: Hotel Grajski dvor je bil zgrajen leta 1934, odprt pa leta 1936!

Kopališka ulica, 1932-1938

Poizkus datiranja gradenj na Kopališki ulici:

Čebulova vila / Vidic in Budič (K1)

1932

Prva vila na Kopališki ulici je bila Čebulova vila, zgrajena leta 1932. Vir: povedala ga. Budič.

Novakova / Savnikova vila (K3)

pred 1938

Ime Savnikova vila se pojavi kasneje.

Jegličeva vila (K5)

1934-1938

Savnikova in Jegličeva vila sta bili verjetno zgrajeni pred 1935 (odposlana razglednica, kje ni mogoče določiti datuma, zagotovo pa pred 1938, kjer je na razglednici poštni žig).

Stanovanja - vrtec // Zdravstveni dom (K7)

1943, podrti 1972

Zgradbo so med vojno zgradili Nemci, ki so imeli tam stanovanja. Kasneje je bil to vrtec / Vir: Valant, p. d. Benč.

Zdravstveni dom

1974

Vrtec in družbena stanovanja (po vojni) so v letih 1969-74 dogradili v Zdravstveni dom. / Vir: Marjana Grm (Zdravstvena kultura v Radovljici in okolici ...)

Lekarna (prizidek pri ZD)

1978

Černetova hiša (K2)

ok. 1933

Lapuhova vila (K4)

pred 1938

Vengarjeva vila (K6)

1960

Boletova vila (K8)

1937

Vila Landrat (K10)

1942-43

Vila se je imenovala Landrat, kar v prevodu pomeni »deželni svetnik«. Hišo je sredi okupacije sezidal deželni svetnik Hinteregger. / Vir: Miran Kenda, Mojca Sartori-Čebulj ...

Zdravstvena ambulanta (K12)

1947

ZD - paviljon (K10)

1957-61

V letih 1957-61 je bil zgrajen poseben paviljon na Kopališki 10, ob prostorih ZD na Kopališki 8. Komplicirano opremljanje je trajalo štiri leta. / Vir: Marjana Grm (Zdravstvena kultura v Radovljici in okolici ...)

Kopališče Obla Gorica

1933

Na razglednici Kopališke ulice (odposlano 1938) so vse vile, razen Vengarjeve. Na drugi podobni razglednici (od. 1943) še vedno ni Vengarjeve vile. Černetova hiša je vidna na razglednici (arhiv Zvone Razinger, od. 1933)

Recepcija kopališča

1967

(Gasilski dom) in Cerarjeva hiša, od. 1933
Vir: arhiv Zvone Razinger (detajl)

Cerarjeva in Čebuljeva vila, od. 1943
Vir: DAR (detajl)

Vengarjeva vila, od. 1965
Vir: arhiv Rajko Jagrič

Op.: Vengarjeva vila ne sodi v to mapo, ker je bila zgrajena po vojni!

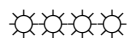
Pred Boletovo vilo, zima 1940 ali 1941

Vir: arhiv družine Bole

Moj stari oče po mami, ki je prišel iz Idrije, kjer je imel že notariat, je bil Alojzij Pegan (rojen v Vipavi 4.02.1868, pokopan v Radovljici 23.12.1946). Ker je videl, da bo Idrija ostala pod Italijani in on se ni strinjal s tem, v Radovljici so pa ravno takrat rabili notarja, zaradi tega se je z družino preselil v Radovljico. Notariat je bil v prostorih sedanje Gorenjske Banke v pritličju levo, služboval pa je v letih 1918-1941.

Sprva so stanovali po raznih hišah po Radovljici, leta 1937 je pa zgradil hišo na Kopališki 8.

Napisal: Primož Bole (november 2016)

Landrat – vila okrajnega glavarja

Landrat / kasneje Ambulanta, 1943

Vir: DAR

Okupacija je Kopališki ulici »prinesla« dva zelo pomembni stavbi. Poleg stanovanjskega bloka (po vojni vrtca), še novo vilo radovljiškega poveljnika med okupacijo – Landrat. Po vojni je bila vse do leta 1967 v tej stavbi ambulanta.

Kopališka ulica, od. 1938

Vir: DAR

Razglednica, ki je bila odposlana leta 1938 nam lepo pokaže hiše na področju, ki je kasneje dobilo ime Kopališka ulica. V ospredju je Jegličeva hiša, poleg nje Novakova vila (kasneje bolj znana pod imenom Savnikova vila), na tej strani ulice je še najstarejša hiša – Čebulova vila (zgrajena 1932). Na drugi strani ceste je najprej

Boletova vila, Lapuhova vila (v gradnji, kasneje Cerarjeva hiša), vidi pa se še Černetova vila.

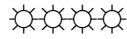

Savnikova vila, pred 1940
Vir: Gorenjski Glas

Kopališka ulica, 1943
Vir: DAR

Leta 1943 je Radovljica že bolj polna. Kopališka ulica je ostala nespremenjena, v ozadju pa se že vidijo strehe stanovanjskega naselja »Neue Heimat«. Še pred drugo svetovno vojno je ob Kopališki ulici zrasel prvi stanovanjski blok v mestu – t. i. cestarska hiša (za Jegličevo vilo).

Stanovanjska hiša / vrtec / d. Zdravstveni dom

Zakonca Špicar sta zelo rada živela v Radovljici, kjer sta si kupila tudi večjo parcelo (na mestu, kjer danes stoji Zdravstveni dom), a na njej nista nikoli gradila. Nemške okupacijske oblasti so jima leta 1941 zaplenile parcelo in »Špicarjev svet« pozidali z veliko hišo v meščanskem slogu.

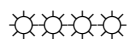
Vir: Podvinska Anka (Jakob Špicar – Jure Sinobad)

Stanovanjska hiša / vrtec, 1967

Vir: ŠŽ Radovljica (foto: Aleks Čebulj)

Op.: Fotografija je kasnejšega datuma, po povojni adaptaciji in pred podiranjem!

Kajuhova ulica, 1933

Poizkus datiranja gradenj na Kajuhovi ulici:

Kajuhova ulica:

Kajuhova 1   **Vila dr. Šarca, zgrajeno 1965**

Kajuhova 2   **Dobravčeva hiša, pred 1933**

Kajuhova 4   **Herojeva vila, pred 1933**

Glede Kajuhove 4; od 1945 do 1950 je tam živela družina Voljč, on je bil pomočnik ministra za gospodarstvo, njegov sin pa je bančnik (včasih šef NLB) Marko Voljč. Od 1950 do 1956 družina Jensterle, od 1956 naprej pa družina Dežman. / Vir: Marko Jensterle

Kajuhova 6   **Ramovševa hiša, pred 1933**

Nekoč lastnik Ludvik (lovec, planinec, gasilec - umrl okrog leta 1970, star 80 let), kasneje Franc... / Vir: Dušan Lukan.

Kajuhova 8   **Lerhova vila, 1933**

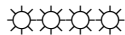
Lastnica naj bi bila ga Lerhova, pod pragom je bila letnica 1933. // Po vojni je v njej živel odvetnik ... Moj oče se je v hišo vselil nekje 1955, glede hiše mi je pa povedal, da je našo hišo gradil (1933 je bila zgrajena) predvojni župan - imena ne ve, rekli pa so mu "Boh", kot bog. / Vir: Dušan Lukan.

Kajuhova 10   **Resmanova vila / Vidičeva vila, pred 1933**

Zgradili so jo Resmanovi, starša od Majde, Andreja in Mihaele. / Vir: Dušan Lukan.

Kajuhova 12   **Grilčeva vila, pred 1948**

Prejšnji dolgoletni lastniki so bili Grilčevi. / Vir: Dušan Lukan.

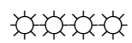
Začetek Kajuhove ulice, ok. 1935
Vir: DAR (foto Vengar)

Kajuhova ulica, ok. 1935
Vir: arhiv Jože Božič

Vidičeva hiša, ok. 1935
Vir: arhiv družine Vidic

Hiše proti Lescam, 1938

Gradnja »Cestnega doma«, ok. 1937

Vir: Zbirka M. Vevar, Mežica

Op.: Zborovanje Sokolov na sokolskem telovadišču (v ozadju stari gasilski stolp).

Leta 1938 so v Radovljici najprej zgradili prvi stanovanjski blok v mestu, t. i. cestno hišo. Istega leta je bila zgrajena Bablerjeva hiša, malce naprej (proti Lescam) od prvega bloka v mestu. Še malce naprej pa sta bili zgrajeni še Kunstljeva in Mihelčičeva hiša. Nekaj kasneje je med njima »zrasla« še Vogelnikova hiša.

Cestni dom, 1940

Vir: Begunci smo junci (foto Janez Kocijančič, detajl)

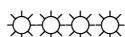

Nove hiše v Radovljici, od. 1942

Vir: e-bay

Na fotografiji si sledijo (od leve): Kunsteljnova in Mihelčičeva hiša, streha Novakove hiše, Magistrova vila (prej Lectarjeva vila) in Baeblerjeva vila (skrita za Magistrovo). Na mestu, kjer so sedaj vila bloki (Cankarjeva ulica) pa je Zakotarjev skedenj in kozolci (mogoče tudi Janševi).

Napisal: Franci Valant, p. d. Benč (september 2016)

Ljudski dom (tudi Orlovski dom), danes stavba Občine Radovljica

Zemljišče, na katerem je sezidan Kreishaus, je bilo kupljeno leta 1913. Še pred prvo svetovno vojno je na tem zemljišču sezidala cerkvena občina v Radmannsdorfu stanovanjsko hišo. Med prvo svetovno vojno je služila od l. 1914. do 1918. samo vojaškim namenom. Po svetovni vojni je popolnoma pogorela. Nato je bila zopet pozidana in je bila na razpolago katoliškemu prosvetnemu društvu za njegove društvene prireditve. Po priključitvi Gorenjske k velikonemškemu Reichu je prešla lastnina hiše na Kärntner Volksbund. Že kmalu nato se je začela hiša prezidavati in popolnoma preurejevati.

Karawanken Bote, 29. 09. 1943 (avtor članka: Werner Lilling)

nakup zemljišča	1913
stanovanjska hiša	1915
hiša v vojaški rabi	1914-1918
Ljudski dom	1918-1919

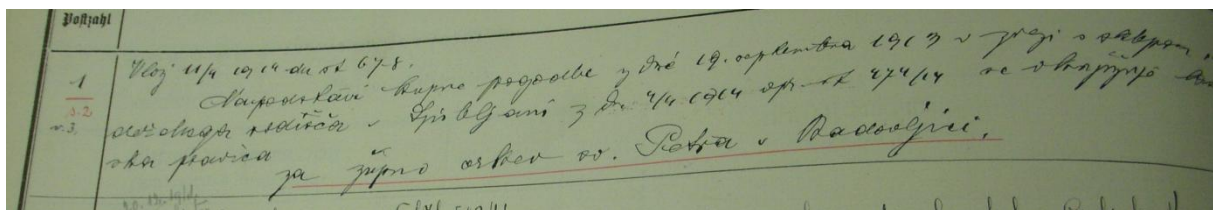
S pomočjo kaplana Martina Drolca je dekan Novak leta 1912 ustanovil v Radovljici Kmečko hranilnico in posojilnico in odkupil od proštije potreben svet za ljudski dom. Dokončanje doma je preprečila prva svetovna vojna, vendar je dekan Novak za

njegovo dograditev, večinoma iz svojih dohodkov, zbral večino potrebnih sredstev. Stavbo je dokončal župnik Fatur leta 1919.

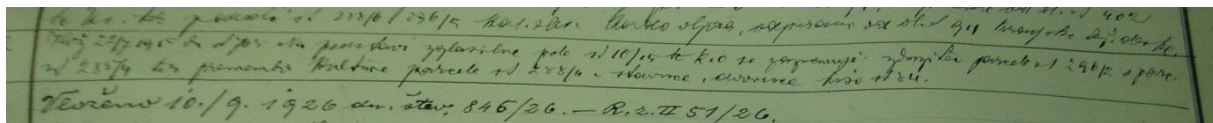
Vir: Oris zgodovine (pra)župnije Radovljica (avtor France Martin Dolinar)

Dekan Janez Novak je imel velike zasluge za izgradnjo Ljudskega doma, poslopja, v katerem ima danes svoje prostore Občina Radovljica. Od ljubljanske proštije je odkupil potrebno zemljo, vendar je dokončanje doma preprečila vojna. Dekan Novak ni obupal, večino manjkajočih sredstev je zbral iz svojih dohodkov in nadaljeval z gradnjo. Dom je bil v grobem zgrajen leta 1915, stavbo pa je po Novakovi smrti dokončal župnik Jakob Fatur.

Vir: Sto let javne knjižnice v Radovljici (avtor Jure Sinobad, 2006)

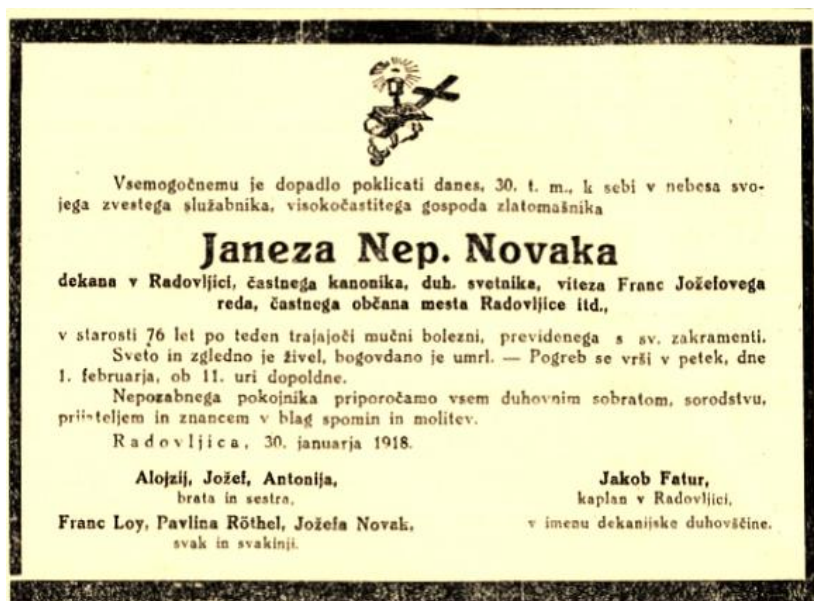
Zapis v zemljiški knjigi Radovljica, datum 19. 9. 1913: Lastnik parcele je Župna cerkev sv. Petra v Radovljici.

Zapis v zemljiški knjigi Radovljica, datum 22. 7. 1915: sprememba parcele v stavbno, hiša dobi št. 84 (verjetno Predmesto št. 84).

Leta 1889 je bil župnik Bonnoni upokojen, na njegovo mesto je prišel Janez Novak, kasnejši dekan in častni kanonik. Tedaj so poslikali župno cerkev, ki je bila prej le pobeljena. Dal je preurediti glavni oltar, sezidal Ljudski dom, ustanovil Kmečko posojilnico, razširil pokopališče, skrbel za osnovno šolo in organiziral gospodinjске tečaje. Pomoč mu je nudila Josipina Hočevarjeva ...

Iz župnijskega arhiva (Skala, 2. 4. 1993)

Osmrtnica dekana Novaka, 1918
Slovenec, 31. 01. 1918

Radovljica. Na cvetno nedeljo bo ob pol štirih popoldne v Ljudskem domu ustanovni shod Kmečke zveze za radovljiško okrožje. Poročal bo kmetski poslanec v državnem zboru g. Broda. Somišljeniki, vsi na shod! V močni zvezi je vaša moč!
Vir: Slovenec, 11. 4. 1919

Ljudski dom (Dom Orlov) je deloval že leta 1922. Moj stari oče Reichman z družino je tam stanoval tri mesece, ko je moral iz Koroške bežati (pred plebiscitom) kot zaveden in aktiven Slovenec - drugače bi ga ubili. O tem je veliko napisanega v knjigah "Lipa zelenela je".
Napisal: Franci Valant, p. d. Benč (oktober 2016)

Ljudski dom na razglednici, ok. 1935
Vir: kamra (zbirka M. Vevar, Mežica)

Ljudski dom na razglednici, ok. 1935
Vir: arhiv družine Sartori-Čebulj

Radovljčanka Anica Zaletel se je spominjala, da je v pritličju Ljudskega doma delovala lepo urejena knjižnica, ki jo je po navedbah gospe Zaletelove sprva vodil učitelj Vilko Grundner, nato pa do 2. svetovne vojne organist Franc Mihelčič.
Vir: Sto let javne knjižnice v Radovljici (avtor Jure Sinobad, 2006)

Prezidava Ljudskega (Orlovskega) doma v Dom okrajnega urada, 1943

Slika v okrožni hiši v Radmannsdorf. Kot smo nedavno poročali naj bi krasila novi Landratsamt v Krainburgu fresko slika profesorja Lobiseerja, z a katero so kartoni že zgotovljeni. Sedaj zvemo, da hoče tudi Radmannsdorf okrasiti svojo okrožno hišo s stensko sliko v stopnišču. Z izvršitvijo je poverjen znani akademski slikar Otto Bestereimer. Na obisku v ateljeju hiše umetnikov v Klagenfurtu smo videli že precej izgotovljen karton. Prikazuje velikopotezno zasnovano skupino, mož in žena, v varstvu mogočnega orla. Pod skupino pridejo besede Goetheja: »Wir bekennen uns zu dem Geschlecht, das aus dem Dunklen ins Helle strebt!« (Priznavamo se k rodu, ki stremi iz teme proti soncu), že te dni bo začel Bestereimer z delom stenske slike same.

Karawanken Bote, 28. 07. 1943

Karawanken Bote, 28. 07. 1943

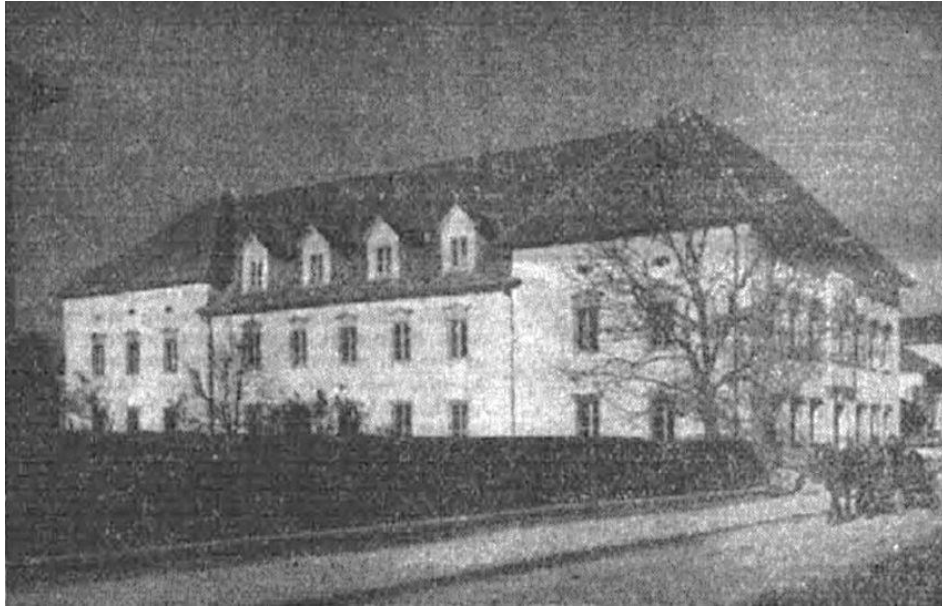
Novi Kreishaus v Radmannsdorfu / Otvoritev po Stellv. Gauleiterju / Mojstrsko delo gorenjskih obrtnikov / Radmannsdorf, 8. avgusta / Ob prevzemu uprave In ob začetku ustanovitve NSDAP na Gorenjskem nista imeli na razpolago niti stranka niti država dostojnih poslopij, ki naj bi bila obenem simbol nacionalistične države. Koruptna uprava in gospodarstvo bivše Jugoslavije se nista na vse zadnje izražala v nastavitvah, ki so bile odkazane državnim organom. Že večkrat smo poročali o novih stavbah in prezidavah v vaseh in mestih Gorenjske, v katerih so dobili dostojno nastanitev uradi Landratov, Kreisleitunge, županstva in Ortsgruppe NSDAP. Sedaj je bila dovršena nova hiša Kreisleitunge NSDAP v Radmannsdorfu, katero je izročil svojemu namenu v zastopstvu Gauleiterja dr. Rainerja, Stellv. Gauleiter Fried Thimel. V soboto zjutraj so se sešli v slavnostni dvorani okrožne hiše številni častni gostje, kot tudi sodelavci Kreisleitunge, da prisostvujejo svečani otvoritvi. Stellv.

Gauleiterja so spremljali zastopniki stranke, države in oborožene sile. Po skupno odpeti pesmi je otvoril Kreisleiter, dr. Hochsteiner svečani akt in je posebno prisrčno pozdravil Stellv. Gauleiterja v okrožnem mestu Radmannsdorfu. Kreisleiter je podal pregled zgodovine te hiše, katera se je začela, prezidavati pred dvema letoma, avgusta 1941., torej nekaj mesecev po zasedbi Gorenjske. Že 30. januarja 1943. se je nekaj uradov vselilo v dogotovljene prostore. Danes je prezidava dokončana, oprema dovršena in uradi in glavni uradi NSDAP so že začeli poslovati v novih prostorih. Kreisleiter dr. Hochsteiner je pohvalil delo mojstrov in njihovih delavcev, ki so zastavili pri popraviljanju tega poslopja svoje znanje in vso svojo delovno moč. Vsi so izpolnili svojo dolžnost v kljub težavam, ki so zvezale z vojno, in gorenjski obrtniki so na to mojstrsko delo res lahko ponosni. Poslopje v svoji prejšnji obliki ni odgovarjalo niti našemu načinu grajenja niti zahtevam nemškega urada. Zato se je moralo popolnoma prezidati, večji deli so bili podrti, srednji del je bil razširjen in fasada se je popolnoma spremenila. Arhitektonsko delo je izvršil arhitekt Pg. Mohr iz Klagenfurta. (O izoblikovanju tega novega Kreishausa bomo še poročali kasneje in navedli tudi imena mojstrov, ki so pri tem sodelovali.) H koncu je povdardil Kreisleiter, da se je zopet enkrat dokazalo, da lahko gorenjska obrt izvrši kaj izrednega, če stoji pod sposobnim vodstvom. Govornik se je zahvalil tudi svojim prednikom, ki so neutrudno delali na snovanju načrtov in njih uresničitvi, da se poslopje čimprej odda svojemu namenu.

Stellv. Gauleiter Pg. Thimel je sporočil pozdrave Gauleiterja, ki je bil službeno zadržan in radi tega ni mogel sam otvoriti te hiše. Z izročitvijo te hiše, tako je povdardil Pg. Thimel, se bo šele prav začelo poslovati. NSDAP je pričela s svojim delom kmalu po priključitvi Gorenjske h Kärntnu, morali so le razni uradi poslovati v raznih poslopih, kar povzroča sicer več dela, radi česar pa nikakor ni trpelo delovanje samo. Sedaj, ko so nastanjeni vsi uradi stranke in njeni oddelki in izpostava Reichspropagandaamta v istem poslopiju, bo možno še lepše skupno sodelovati. V svojih nadaljnjih izvajanjih je Stellvertretender Gauleiter podal poslušalcem sliko sedanjega političnega položaja in se je dotaknil problemov, kateri so stavljeni nemškemu narodu. Omenil je v ta namen obremenitve, katere mora n. pr. prenašati prebivalstvo na Severu in Zapadu Reicha in katere stavijo neizmerne zahteve na telesne, duševne in duhovne moči ljudi, katere pa prenašajo z občudovanja vrednim zadržanjem in so v tem vzgled za vso nacijo. To je skoro simbol naše moči, tako je rekel Pg. Thimel, da lahko mi Nemci izvršimo taka dela, kot je to pred nami, v kljub naporom, katere zahteva od nas vojna, da namreč v novem ozemlju ustanovljamo poslopja, gradimo socialna stanovanja, čeprav z omejitvami, ki jih prinaša vojna, storimo še mnogo drugega, kar pride direktno ali indirektno v dobro prebivalstvu. Zanj je napravljena tudi ta hiša. Možje in žene delajo v njej, kateri vedno vestno izvršujejo za nacionalsocialistični pokret svojo dolžnost in kateri vrše svoje delo v nezlomljivem zaupanju v zmago in brezpogojni zvestobi do Führerja. Njihova naloga je, da Gorenjce politično vodijo in vzgoje v našem smislu. Zato naj bo ta hiša trdnjava vere in zvestobe, absolutnega zaupanja v zmago in vdanosti Führerju in Reichu.

Končno je izročil Kreisleiter dr. Hochsteiner Stellv. Gauleiterju mapo s slikami, posnetimi v novem Kreishausu Radmannsdorfa, s prošnjo, da jih izroči Gauleiterju dr. Rainerju. Po svečani otvoritvi so se zbrali na povabilo Gauleiterja na skupno kosilo v mestnem hotelu.

Karawanken Bote, 11. 08. 1943

Karawanken Bote, 11. 08. 1943

Ogled novega Kreishausa v Radmannsdorfu / Namenu ustrezno poslopje v nacionalsocialističnem stavbenem smislu.

Pred nekaj časa smo poročali o posvetitvi novega Kreishausa v Radmannsdorfu po Stellv. Gaulelterju. Danes bomo poročali obširno o opreми vsega poslopja, ki je bilo sezidano pod vodstvom dipl. arhitekta ing. Willija Mohra iz Klagenfurta.

Arhitekt je imel nalog, da s prezidavo neznatnega, slogovno pomešanega poslopja ustvari kulturno pomembno stavbo. Arhitektovega dela ne moremo v tem pogledu zadosti oceniti, ne glede na vojne težave in razmere, katere so se morale premagati. Če vstopimo v Kreishaus, pridemo mimo prijavnega prostora in telefonske centrale v veliko stopnišče kjer najprej zagledamo veliko stensko sliko, katero je napravila umetniška dvojica Bestereimer iz Klagenfurta.

Desno na stopnišču beremo: Reichspropagandaamt Kärnten, Zweigstelle Radmannsdorf. Ta urad je nastanjen v skupno 9 prostorih, pri čemer pa moramo vpoštevati, da vodi vodja tega urada obenem Kreispropagandaamt Kreisa Radmannsdorf. Nasproti tem prostorom, ki se nahajajo vsi v pritličju, se nahajajo uradni prostori Kreisschulungsamta, Kreisorganisationsamta, Bannführunge HJ, Bannmädelführunge in Kreisfrauenschafte. Prostori so vsi zelo svetli in prijazni, skoro povsod je na mizi svež šopek poljskih rož in nikjer nimamo občutka, da smo v »delovni sobi«.

Po stopnicah z mogočno, masivno ograjo iz hrastovine pridemo v prostorno sprednjo dvorano, ki se nahaja v prvem nadstropju, ki služi obenem tudi za čakalnico. Posebno moramo omeniti umetniško izdelane lestence iz kovanega železa, delo, ki je bilo izvršeno v Kropi, z originalnimi slamnatimi sevniciami. Ko se vsedemo tu za trenutek, zvemo nekoliko o zgodovini gradbe te hiše. Zemljišče, na katerem je sezidan Kreishaus, je bilo kupljeno leta 1913. Še pred prvo svetovno vojno je na tem zemljišču sezidala cerkvena občina v Radmannsdorfu stanovanjsko hišo. Med prvo svetovno vojno je služila od l. 1914. do 1918. samo vojaškim namenom. Po svetovni vojni je popolnoma pogorela. Nato je bila zopet pozidana in je bila na razpolago katoliškemu prosvetnemu društvu za njegove društvene prireditve. Po prikličitvi

Gorenjske k velikonemškemu Reichu je prešla lastnina hiše na Kärntner Volksbund. Že kmalu nato se je začela hiša prezidavati in popolnoma preurejevati.

V sobi Kreislerterja je zasnoval arhitekt tehnično in umetniško združitev vseh upodablajočih umetnostih, da se prikaže naloga gradbe tudi ustrezno reprezentativno, ki kaže vedno zopet v vseh posameznostih dograjene notranje prostore, kot v sobi Kreislerterja, v kateri se nahaja poleg vzdane stenske omare med drugim tudi kovani kronski svetilnik iz delavnic kroparskih kovaških umetnikov, ki je pomembno rokodelsko delo. Poleg te sobe se nahaja majhna sejna dvorana, ki učinkuje radi do višine oken obloženih sten toplo in mimo. Nežno zeleno oblazinjeni stoli izražajo s svetlo opravo prav posebno prijeten in harmoničen barvni ton, ki učinkuje v nasprotju s poprej običajnimi neprijazno mrzlimi sejnimi sobami oblasti in uradov zelo prijetno.

V prvem nadstropju se nahajajo nadalje Kreisgericht, ki uporablja malo sejno dvorano od časa do časa tudi kot razpravno dvorano, Kreispersonalamt in Kreiskassenamt vsak s po dvema prostoroma, nadalje se nahajajo tu še shrambišče ter prostori za umivanje in toaleta. Severozahodno stran zaključuje veliki zborovalni prostor z malo predsobo, takozvano čakalnico. Ta veliki zborovalni prostor učinkuje v povečani meri radi svoje preprostosti in enostavnosti oblik. Prav posebno postanemo pozorni na veličastno masivno veliko govorniško mizo, ki je okrašena z umetniško izvrstnimi in dragocenimi rezbarijami. Eden izmed vrezanih rekov se glasi: »Was du auch tust um reiner, reifer, freier zu werden, du tust es für dein Volk«. (»Karkoli storiš, da postaneš čistejši, bolj zrel, bolj prost, storiš za svoj narod«.)

Iz zborovalnega prostora, ki z lahkoto sprejme sto oseb, se podamo v stanovanje hišnika, ki se nahaja v drugem nadstropju v izdelanem podstrešju. Obstoji iz velike prostorne kuhinje z zbiralnikom za toplo in mrzlo vodo, iz spalnice, dnevne sobe in otroške sobe, kot tudi iz pralnice s kopalnico. Poleg tega se nahaja v podstrešju še tujska soba za one strankine pristaše, ki pridejo od drugod h Kreisleitungi Radmannsdorf in kateri se ne morejo radi službenih zadev še isti dan povrniti v svoj službeni kraj. Posebno je treba omeniti še, da je vse stanovanje hišnika opremljeno z etažno napravo za kurjavo. Končno si ogledamo še kletne prostore, katerih je dvanajst. Tu opazimo razven prostorov s kotlarno za centralno kurjavo še vzorne prostore zaklonišča, za katerimi se nahajajo še razne shrambe.

V Kreishausu lastnem vrtu je poleg vodometa, kateri se nahaja sredi male lepo negovane trave, še namenu odgovarjajoča vrtna uta, ki služi za opoldanski odpočitek sodelavcev. Samo ob sebi umevno ima ta hišnik tukaj svoj kos zelenjadnega vrta, kateri je skrbno obdelan in dobro izrabljen. Pozabilo se tudi ni na pokrito lopo za kolesa.

Naše poročilo ne bi bilo popolno, če ne navedemo tudi imen onih, kateri so s svojim delom bistveno pripomogli, da se je napravil ta res lepi Kreishaus Kreisa Radmannsdorf. V prvi vrsti moramo tudi tukaj omeniti še enkrat arhitekta Pg. Mohra iz Klagenfurta, kajti Kreishaus je njegovo delo v pogledu notranje in zunanje arhitektonike. Njemu so stali ob strani stavbenik Pangerz iz Veldesa, kateri je prezidaval hišo. (Hiša je bila deloma podrti srednji del hiše je bil razširjen, fasada je popolnoma spremenjena, ostreže pa je obnovljeno.) Tesarska dela je izvršil tesarski mojster Avssenek iz Werbnach pri Radmannsdorfu, elektrotehnična dela pa je prevzel Mrak iz Radmannsdorfa. Mizarska dela so izvršili trije mizarski mojstri iz Radmannsdorfa, Supan, Presterl in Mohoritsch. Posebno je treba omeniti delo znanega mizarskega mojstra Pg. Amanna iz Neumarktla, ki je opremil zborovalni prostor, sejno sobo in sobo Kreislerterja. Hohelstsadlerja nad hišnim vhodom in štukaturna dela je izvršil podobar Beres iz Villacha. Rezbarska dela so od znanega

rezbarja Kuchowskyja iz Reifena pri Veldesu. Tudi znani kroparski umetnostni kovači so se izkazali s svojimi lestenci, stenski svetilniki in še z drugimideli. Kot izvrstno moramo označiti tudi delo slikarskega mojstra Jemza iz Veldesa. Za stensko sliko v sprednjem prostoru pritličja so pridobili, kot smo uvodoma že nakratko omenili, znano umetniško dvojico Besterelmer iz Klagenfurta. Nadalje je treba omeniti dela kleparskega mojstra Menzingerja, ključavničarskega mojstra Sartorija, tvrdke Büttinghaus iz Villacha in krovca Fleischmanna iz Klagenfurta.

Končno omenimo besede Kreisleterja dr. Hochsteinerja, ki je v otvoritvenem govoru Kreishausa rekel: »Gorenjsko rokodelstvo je zopet dokazalo tukaj pri gradbi Kreishausa NSDAP svoje veliko znanje. Tu smo zopet doživeli, da lahko gorenjski rokodelec pri ustreznem duhovnem in umetniškem vodstvu doseže nekaj popolnoma izvrstnega«.

Karawanken Bote, 29. 09. 1943 (avtor članka: Werner Lilling)

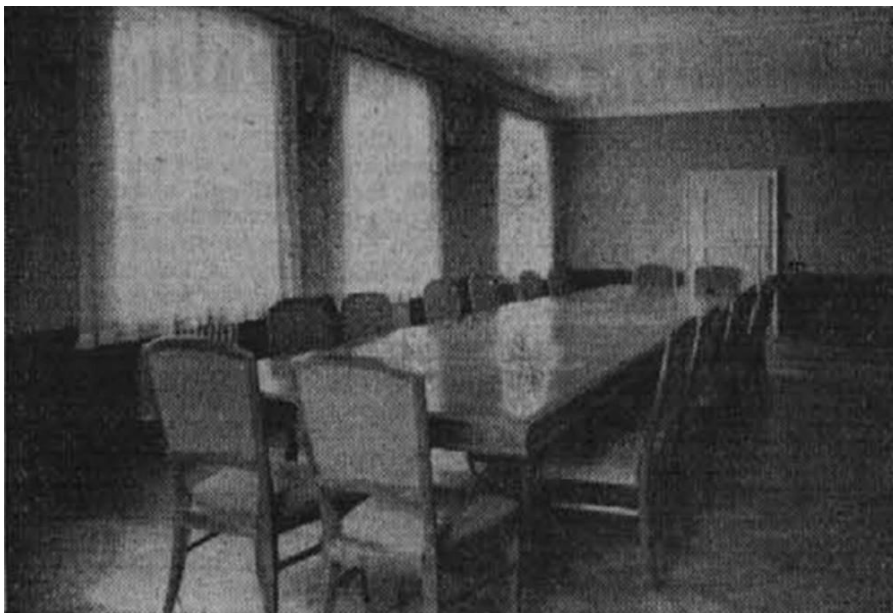

Stavba pred prezidavo, 1941

Vir: Karawanken Bote, 29. 09. 1943 (foto Vičič)

Stavba Kreishausa (danes občina), 1943
Vir: Karawanken Bote, 29. 09. 1943 (foto Vičič)

Notranjost Kreishausa, 1943
Vir: Karawanken Bote, 29. 09. 1943 (foto Vičič)

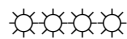
♣♣♣♣ ♣♣♣♣

Lesce

Gradnja v Lescah v obdobju 1915-1945

Žaga	1920 / DAR
Gostilna »Majdnek«	1920 / DAR (SI AS)
Tovarnica čokolade Zavrtanik	1921 / Leški zbornik
Tovarna verig d. d.	1922 / Leški zbornik
Proizvodnja nogavic Slavko Šušteršič	1925 / Leški zbornik
Gostilna »Pri Kojcu« (k. »Pri Olipu«)	1925 / Družina Olip
Strojno pletilstvo Andrej Jeglič	1926 / Leški zbornik
Trgovina Andrej Jeglič	p. 1930 / Leški zbornik
Ljudska šola kraljeviča Andreja	1931
Podjetje Nogavica Anton Legat	1937 / Leški zbornik
Mizarstvo Jakob Eržen	p. 1940 / Leški zbornik
Krojač Matevž Žvab	p. 1940 / Leški zbornik

Op.: To je šele začetek seznama gradenj v Lescah. Prosimo za pomoč.

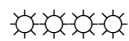
Zavrtanikova tvornica Čokolade, 1921

**Zavrtanikova prva Tvornica čokolade (1928)
Vir: Leški zbornik (arhiv Bojan Marinko)**

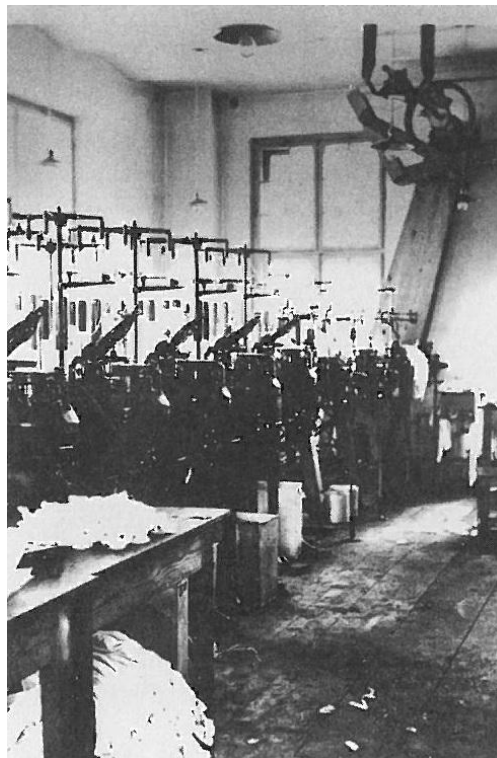
Interier Zavrtanikove tvornice čokolade, pred 1928
Vir: arhiv Verena Mencinger

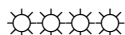
Proizvodnja nogavic Slavko Šušteršič 1925

Združeni dokumenti o vlogi za prizidek k tovarni nogavic Slavka in Milke Šušteršič nam povedo, da sta tovarno zgradila pred letom 1930.

Vir: SI AS

Interier Tovarne nogavic Šušteršič, pred 1940 Vir: Leški zbornik

Ljudska šola kraljeviča Andreja, 1931

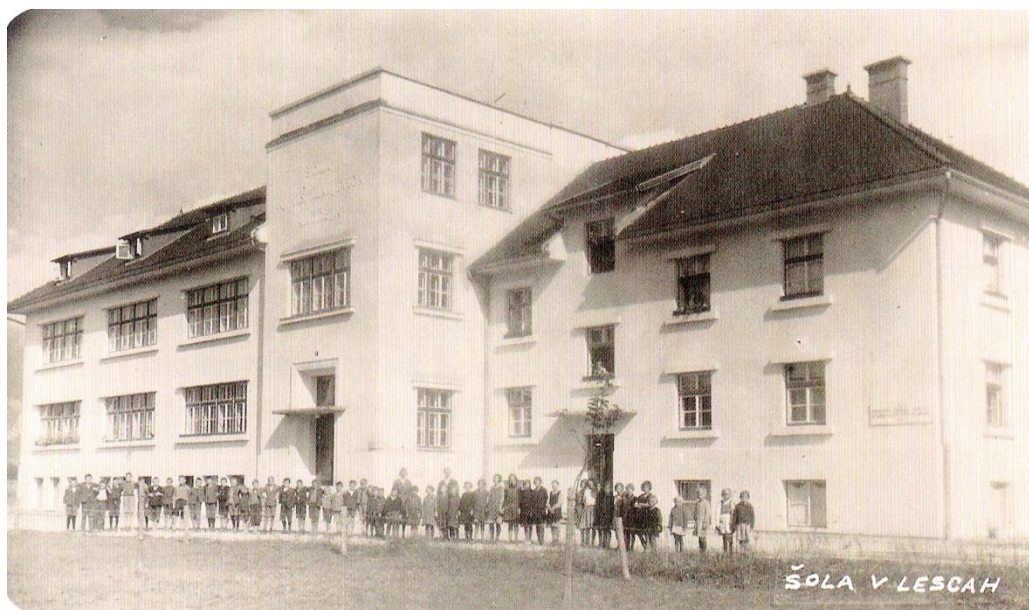
Nova šola. Lesce. Z dograditvijo nove šole v Lescah je zaživelo družabno življenje v resnici med vsemi sloji. Dvorana nove šole je postala pravo zbirališče prav vseh slojev in vseh stanov. Pravo kmečko družinsko življenje. 15. novembra se je ponovila mladinska igra, ki je napolnila do zadnjega kotička prostorno dvorano. 21. novembra pa se je vršila predstava odraslih s primernim nagovorom župana, ki je ponovno povabil vse k sodelovanju. Navdušen val smeha je prišel do vrhunca ko sta Pat in Patachon odbila zaboj in začela vleči iz zaboja poslane igralce iz Amerike. Čestitati je k tej iznajdbi prijatelju Jegliču, ki je zadevo naštudiral in jo tudi zelo spretno izpeljal. Nato je sledila igra »Stari grehi«. Vse je mislilo, da so ti igralci v resnici iz teatra iz Amerike, ker kdo bi mislil, da so tako dobri talenti, ki niso bili poklicani dosedaj k udeleževanju. Nova šola je pričela v resnici kazati, da je pravi gospodarski prosvetni in kulturni dom. Vedno bolj se kaže, kako pametna je bila zamisel dograditve take šole z dvorano. In ako opazuješ prijateljsko razpoloženje v Lescah, vse ima pred seboj le dobrobit občine. Zato pa tudi uživa občina ugled pri vseh oblastih. Na pozdravne brzojavke je g. župan prejel zahvalno pismo Nj. Vel. kralja za izraze udanosti in pismo predsednika vlade, ki se zahvaljuje za pozdrav ob priliki otvoritve nove šole. V nedeljo se ta komedija ob 3. Uri popoldne ponovi, na kar opozarjamo vso okolico, kajti nikomur ne bode žal in bode užil res par smeha polnih ur med složnimi Leščani. Zato le pridite in slišite že novo godbo, ki izvrstno igra poskočne komade ."

Vir: Kmetijski list, 25. 9. 1931

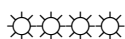
Op.: Več o tem v mapah *Lesce v starih časopisih* in *Sprehod po starih Lescah*.

**Gradnja šole v Lescah, 1930
Vir: dLib (arhiv Jakob Špicar)**

Otvoritev nove šole v Lescah, 1931
Vir: Leška šola

Tovarna nogavic »Nogavica«, 1938

Anton Legat je leta 1938 na Lipcah zgradil svojo Tovarno nogavic: »Nogavica - Anton Legat«, Lesce, št. 103. Imel je tudi barvarno.

Vir: Leški kdo je kdo

»Nogavica« A. Legat, 1938
Vir: arhiv družine Legat

.....

Polni naslovi virov:

**Ivan Vurnik – slovenski arhitekt (glavni in odgovorni urednik: Janez Koželj,
založnik: Organizacijski odbor projekta Vurnik, Ljubljana, 1994)**

.....

Sestavil: Goran Lavrenčak – DAR

Prvič objavljeno: 15. 10. 2016

Dopolnjeno: 31. 12. 2016

goran.lavrencak@gmail.com